

Zdeňka Lammelová: Podoby religiozity v České republice na konci 20. století

Fakulta humanitních studií UK

Bakalářská práce

Praha, únor 2006

Posudek vedoucího

Spolupráce se Zdeňkou Lammelovou byla dlouhá. Především proto, že kolegyně Lammelová předlouho vybírala téma práce. Vždycky se témata, která ji zaujala, týkala duchovního stavu společnosti. Nicméně rozptyl byl tak velký, že bylo potřeba hodně času na to, aby vykryštovalo téma uchopitelné. Nakonec se to hledání vyplatilo, protože Z. Lammelová se sama dobrala ke zpracování tématu, které jí umožnilo propojit teoretický koncept s jeho empirickým ověřováním, či dokonce potvrzováním. A právě to hledala.

Když svého času T. Halík přišel s konceptem čtyř druhů religiozity jako východiska pro výklad jejích podob v současném světě, myslel i na případné ověřování platnosti tohoto konceptu prostřednictvím jeho operacionalizace a empirického zkoumání. (I jsme se domlouvali, že to společně zkusíme. A pak jsme to odkládali a odkládali, až odložili.) Z. Lammelová ve své bakalářské práci učinila první krok na naplnění právě tohoto záměru. Je potřeba zdůraznit, že s tímto námětem přišla sama.

Samozřejmě, že si tak uložila velmi obtížný úkol.

Především proto, že Halíkův koncept není přímým zdrojem operacionalizace. Je nutné ho „rozložit“ v jednotlivých částech a teprve pak se pokusit o hledání „převodu hypotéz do znaků“. To je samo o sobě těžký úkol.

Když není možnost samostatného šetření, které by takto vzniklé indikátory naplňovalo – a to v rámci bakalářské práce opravdu nejde, protože by muselo jít o velmi rozsáhlé empirické šetření – je nutné projít mnoha prameny a hledat použitelné indikátory mezi těmi, které byly v nějakých šetřeních použity. Nastupuje tu řada dílčích problémů: úplnost pramenů, kompatibilita šetření, korektnost šetření, kompatibilita indikátorů, atd. To je také úkol, který by sám o sobě stačil na několik bakalářských prací.

Z. Lammelová oba předchozí krok sloučila a prezentuje výsledek v Tabulce č. 2. Lze namítat, že k operacionalizaci Halíkova konceptu přistupovala spíš prostřednictvím druhého kroku (tedy: z analýzy indikátorů, které získala studiem existujících výzkumů), což mohlo vést k zploštění konceptu. Nepochybně to platí. Nicméně použitý postup považuji za přijatelný. Především proto, že – opakuji – jde o první pokus a navíc o bakalářskou práci. V každém případě shrnutí v Tabulce č. 2 ukazuje, že si byla Z. Lammelová vědomá souvislostí a požadavků na operacionalizaci. Zvláště je to patrné z těch částí této tabulky, pro kterou autorka nenalezla žádné indikace. A ovšem také ze srovnání s Tabulkou 22, tedy s doplněním případných dalších indikátorů, k němuž dospěla po zpracování podkladů.

Samozřejmě, že je možné prezentované pojetí převodu konceptu do empiricky uchopitelné podoby učinit předmětem pochyb a diskusí. Samozřejmě, že zaměření na velká empirická šetření není jediný možný zdroj pro takovou operacionalizaci. Nicméně to, že jde o dobré založení postupu kroky řešení, které žádné řešení nemůže vynechat, to – podle mého přesvědčení – platí.

Ve 4. části práce je její jádro. Totiž: snaha o naplnění jednotlivých konceptů daty z velkých šetření a tudíž i snaha o potvrzení či vyvrácení přístupu k poznávání religiozity skrze tyto koncepty (čili: metodologický příspěvek) a zároveň i snaha o nalezení podoby jednotlivých druhů religiozity v našich podmínkách, v našem čase a souvislostech. Autorka pracuje s prvními tříděními, tam kde to jde i s časovými řadami. Není zde použita další analýza, takže nelze pojednávat o hierarchizaci a vztazích mezi indikátory. Je třeba jasně říct, že tento postup

jsme zvolili záměrně: analýza vztahů a souvislostí by vytvářela základ pro nejméně stejně rozsáhlou analýzu jako je ta, která je v práci Z. Lammelové využita.

Nicméně bych chtěl autorku požádat, aby se alespoň pro jednu z podob religiozity při obhajobě pokusila o vyjádření a případně argumenty pro hierarchizaci mezi indikátory, které vystoupily pro danou oblast jako významné.

Práce Z. Lammelové vychází z jejího zájmu o zpracovávanou tematiku. Je to znát i na tom, že je přece jen trochu netrpělivá, pokud jde o závěry. Jsou to možné spíše náznaky, než „hotová zjištění“. To ale nic neubírá na významu a kvalitě práce.

Jde o první práci mezi těmi, s nimiž jsem měl co do činění, která důsledně při využití empirických sociologických šetření pracuje s výchozím konceptem, propojuje tedy teoretickou a empirickou část analýzy.

Práci Z. Lammelové doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako výbornou, s ohodnocením ve výši kolem 45 kreditů.

Libor Prudký
FHS UK
Praha, 16. 2. 2006